

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՈՒՆԻՑ

Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի
ընդհանուր իրավասության դատարան,
նախագահող դատավոր՝ Ա.Հարությունյան

Հայաստանի Հանրապետության
վերաքննիչ քրեական դատարան,
նախագահող դատավոր՝ Ա.Մաթևոսյան

28 նոյեմբերի 2024 թվական

ք.Երևան

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատը (այսուհետ՝ Վճռաբեկ դատարան),

նախագահությամբ՝
մասնակցությամբ դատավորներ՝

Հ.ԱՍԱՏՐՅԱՆԻ
Հ.ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ
Լ.ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆԻ
Ա.ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ

գրավոր ընթացակարգով քննության առնելով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝
2023 թվականի դեկտեմբերի 15-ի որոշման դեմ մեղադրյալ Ակսել Դավիթի
Մակարյանի պաշտպան Ա.Հակոբյանի հատուկ վերանայման վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Վարույթի դատավարական նախապատմությունը.

1. 2023 թվականի հոկտեմբերի 5-ին ՀՀ քննչական կոմիտեի Կոտայքի մարզային քննչական վարչության Արուսյանի քննչական բաժնում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 166-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 195-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով նախաձեռնվել է թիվ 20826623 քրեական վարույթը:

2023 թվականի հոկտեմբերի 6-ին Ակսել Դավիթի Մակարյանը ձերբակալվել է:

Կոտայքի մարզի դատախազության դատախազ Հ.Բաղյանի՝ 2023 թվականի հոկտեմբերի 7-ի որոշմամբ Ակսել Մակարյանի նկատմամբ հարուցվել է հանրային քրեական հետապնդում՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 166-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետով, և նույն օրը նրան մեղադրանք է ներկայացվել:

2. Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (այսուհետ՝ նաև Առաջին ատյանի դատարան)՝ 2023 թվականի հոկտեմբերի 9-ի որոշմամբ մեղադրյալ Ա.Մակարյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է կիրառվել կալանքը՝ 2 (երկու) ամիս ժամկետով: Նույն որոշմամբ հաստատվել է Ա.Մակարյանի ձերբակալման իրավաչափությունը:

3. Պաշտպանի հատուկ վերանայման վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում, ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը (այսուհետ՝ նաև Վերաքննիչ դատարան) 2023 թվականի դեկտեմբերի 15-ին որոշում է կայացրել բողոքը մերժելու, Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2023 թվականի հոկտեմբերի 9-ի որոշումն անփոփոխ թողնելու մասին:

4. Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ որոշման դեմ պաշտպան Ա.Հակոբյանը բերել է հատուկ վերանայման վճռաբեկ բողոք, որը Վճռաբեկ դատարանի՝ 2024 թվականի մարտի 14-ի որոշմամբ ընդունվել է վարույթ ու սահմանվել է դատական վարույթի իրականացման գրավոր ընթացակարգ:

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, փաստարկները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում՝ ներքոհիշյալ փաստարկներով.

5. Բողոքի հեղինակի պնդմամբ՝ առերևույթ քրեադատավարական օրենքի էական խախտում թույլ տալու հետևանքով ստորադաս դատարանի դատական ակտը խաթարում է արդարադատության բուն էությունը:

Ի հիմնավորումը վերոնշյալի՝ բողոք բերած անձը փաստարկել է, որ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի համար քրեական դատավարության մի շարք դրույթներ նախատեսում են առանձնահատուկ երաշխիքներ, մասնավորապես, եթե հոգեկան, մտավոր կամ ֆիզիկական առողջության խնդիր ունենալու պատճառով մեղադրյալի համար դժվար է ինքնուրույն պաշտպանվել, ապա վարույթն իրականացնող մարմինն անհապաղ միջոցներ է ձեռնարկում վարույթին պաշտպանի մասնակցությունն ապահովելու համար: Բացի այդ, հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի մասնակցությամբ քննչական գործողության կատարմանը պարտադիր ներգրավվում է հոգեբան: Օրենսդրական այս պահանջները, ըստ բողոքի հեղինակի՝ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի արդար դատաքննության իրավունքի կարևորագույն բաղադրատարրերից են: Անդրադառնալով սույն վարույթի փաստական հանգամանքներին՝ բողոքի հեղինակն արձանագրել է, որ մեղադրյալ Ա.Մակարյանը հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձ է, ինչը հաստատվում է մանկական հոգեբուժական դիսպանսերի կողմից տրված բժշկական եզրակացությամբ, համաձայն որի՝ Ա.Մակարյանի մոտ ախտորոշվել է «չափավոր մտավոր հետամնացություն» և «վարքի խանգարում»: Սակայն Ա.Մակարյանի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու վարույթն իրականացվել է պաշտպանի ու հոգեբանի բացակայությամբ:

Պաշտպան Ա.Հակոբյանն անդրադառնալով դատական նիստին չներկայանալու պատճառներին՝ արձանագրել է, որ ինքը պատշաճ ծանուցված չի եղել, քանի որ դատական նիստի ժամանակի մասին տեղեկացվել է այն սկսելուց մոտ 40 րոպե առաջ, այսինքն, իրեն չի տրամադրվել պատրաստվելու և Առաջին ատյանի դատարանի նստավայր մեկնելու ողջամտորեն անհրաժեշտ ժամանակ:

Մինչույն ժամանակ, ըստ բողոքի հեղինակի՝ անձի մոտ հոգեկան առողջության խնդրի առկայության գնահատման առումով Վերաքննիչ դատարանի մոտեցումը չի բխում օրենսդրական կարգավորումներից:

6. Վերոգրյալի հիման վրա, բողոք բերած անձը խնդրել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի՝ 2023 թվականի դեկտեմբերի 15-ի որոշումը և կայացնել դրան փոխարինող դատական ակտ՝ մերժելով մեղադրյալ Ա.Մակարյանի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությունը:

Վճռարեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները.

7. Ակսել Մակարյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 166-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետով հարուցվել է հանրային քրեական հետապնդում ու նրան մեղադրանք է ներկայացվել այն արարքի համար, որ նա, իր մոտ գտնվող՝ մարմնական վնասվածք պատճառելու համար նախապես հարմարեցված առարկայով՝ դանակով, չորս հարված է հասցրել Ս.Սարգսյանի որովայնի հատվածին՝ վերջինիս առողջությանը պատճառելով կյանքի համար վտանգավոր ծանր մարմնական վնասվածք¹:

8. Ա.Մակարյանի նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությանը կից նյութերում առկա՝

- Կոտայքի մարզպետի կողմից՝ 2016 թվականի օգոստոսի 8-ին տրված վկայագրի համաձայն՝ Ա.Մակարյանը. *«(...) ունի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք՝ մրավոր հետամնացություն՝ թեթև (...):* Վկայագիրը տրվել է՝ հիմք ընդունելով «Երևանի բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության՝ 2016 թվականի հուլիսի 26-ի եզրակացությունը²:

- «Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ բժշկական կենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերության մանկական հոգեբուժական դիսպանսերում կազմված բժշկական եզրակացության համաձայն՝ 2020 թվականի մարտի 13-ին, զննության արդյունքներով Ա.Մակարյանի մոտ ախտորոշվել է «չափավոր մտավոր

¹ Տե՛ս վարույթի նյութեր, հատոր 1, թերթեր 119-125:

² Տե՛ս վարույթի նյութեր, հատոր 1, թերթեր 90:

հետամնացություն» ու «վարքի խանգարում»: Եզրակացությունը կազմվել է դիսպանսերի վարիչի և մանկական հոգեբույժի կողմից³:

9. Առաջին ատյանի դատարանի դատական նիստի արձանագրության համաձայն՝ նախագահող դատավորը հայտարարել է, որ պաշտպան Ա.Հակոբյանը պատշաճ ծանուցված լինելով դատական նիստի ժամանակի մասին, չի ներկայացել, իսկ հեռախոսագրույցի ընթացքում հայտնել է, թե դատական նիստին կարող է ներկայանալ միայն հաջորդ օրը՝ աշխատանքային ժամին: Արդյունքում, ստանալով պաշտպանի բացակայությամբ դատական նիստը շարունակելու մեղադրյալի համաձայնությունը, նախագահող դատավորը շարունակել է դատական նիստը⁴:

10. Առաջին ատյանի դատարանի որոշման համաձայն՝ «(...) [Ա]ռկա է հիմնավոր կասկած առ այն, որ մեղադրյալ Ակսել Դավիթի Մակարյանն առնչություն ունի իրեն մեղսագրվող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 166-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետով նախատեսված հանցագործության կատարմանը, (...):

(...) [Հ]իմնավոր է (...) ենթադրությունը, որ Ա.Մակարյանը, ազատության մեջ մնալով, կարող է կատարել քրեական օրենքով չթույլատրված արարք: Առաջին արյանի դիտարանը, հաշվի առնելով մեղադրյալի անձից բխող սոցիալական վրանգը, գտնում է, որ մեղադրյալի կողմից նոր հանցանք կատարելու հավանականությունը բարձր է:

Ինչ վերաբերում է մեղադրյալ Ա.Մակարյանի կողմից իր վրա դրված պարտականությունները չկատարելու, այդ թվում՝ մինչդարական վարույթում գործի քննությանը՝ քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց վրա անօրինական ազդեցություն գործադրելու ճանապարհով խոչընդոտելու հավանականությանը, ապա [Առաջին արյանի դիտարանն արձանագրում է, որ սույն հիմքի առնչությամբ միջնորդության մեջ առկա փաստարկները ևս հիմնավոր են:

Ամփոփելով ասվածը, (...) [Առաջին արյանի դիտարանը գտնում է, որ գործի քննության սույն փուլում մեղադրյալ Ա.Մակարյանի նկատմամբ ազատությունից զրկելու հետ չկասկած խափանման միջոցների կիրառմամբ հնարավոր չէ ապահովել նրա անձնական ազատության իրավունքի, և վերջինիս

³ Տե՛ս վարույթի նյութեր, հատոր 1, թերթեր 89:

⁴ Տե՛ս նյութեր, հատոր 2, դատական նիստի արձանագրության լագերային կրիչը, թերթ 5:

մասնակցությամբ գործի պատշաճ քննության հանրային շահի միջև արդարացի հավասարակշռությունը: Այլ խոսքով՝ ազատությունից զրկելու հետ չկապված խափանման միջոցների կիրառմամբ հնարավոր չի լինի ապահովել Ա.Մակարյանի պատշաճ վարքագիծը»⁵:

11. Վերաքննիչ դատարանը, անփոփոխ թողնելով վիճարկվող դատական ակտը, արձանագրել է. «(...) [Առաջին արյանի] դատարանը, դոնփակ դատական նիստում, մասնակցությամբ քննիչ Ա.Շահնազարյանի և մեղադրյալ Ա.Մակարյանի, ճշտելով վերջինիս դիրքորոշումն առանց իր պաշտպանի մասնակցության վարույթն իրականացնող մարմնի միջնորդությունը քննության առնելու մասին և սրանստիժ մեղադրյալի համաձայնությունը, 2023 թվականի հոկտեմբերի 09-ին քննության է առել և ամբողջությամբ բավարարել է ՀՀ քննչական կոմիտեի Կոտայքի մարզային քննչական վարչության քննիչ Ա.Շահնազարյանի միջնորդությունը և 20826623 քրեական վարույթով մեղադրյալ Ակսել Դավիթի Մակարյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրել կալանքը՝ 2 (երկու) ամիս ժամկետով:

(...) [Գ]ործող քրեադատավարական օրենսդրության իրավակարգավորումների ուսումնասիրմամբ պարզ է դառնում, որ օրենսդիրը կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդության քննարկմանը պաշտպանի պարտադիր մասնակցություն չի նախատեսում: Ուստի, Վերաքննիչ դատարանը, գրնում է, որ Առաջին արյանի դատարանը պաշտպան Ա.Հակոբյանին իրազեկելով միջնորդության քննարկման րեդի և ժամանակի մասին և վերջինիս չներկայանալու պայմաններում, քննության առնելով վարույթն իրականացնող մարմնի միջնորդությունը, թույլ չի տվել դատական սիսալ, որը կարող է ազդել գործի ելքի վրա:

(...) [Ա]նդրադառնալով մեղադրյալ Ա.Մակարյանի՝ հոգեկան առողջության հետ կապված խնդիրներ ունենալու հարցին, [Վերաքննիչ դատարանը] փաստում է, որ դատական գործի նյութերում առկա չէ փորձագետի եզրակացություն, որով կհասարարվեր, որ վերջինս չի կարող մասնակցել դատաքննչական գործողություններին, այլ միայն ներկայացված է եղել մանկական հոգեբուժական

⁵ Տե՛ս վարույթի նյութեր, հատոր 2, թերթեր 7-34:

դիսպանսերից բժշկական եզրակացություն, որի համաձայն՝ Ա.Մակարյանի մոտ ախտորոշվել է չափավոր մրավոր հեռամնացություն, վարքի խանգարում: (...)»⁶:

12. 2023 թվականի դեկտեմբերի 29-ին Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանում ստացվել է Ա.Մակարյանի և մյուսների վերաբերյալ քրեական գործը՝ ըստ էության քննելու համար, և Ա.Մակարյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց կիրառված խափանման միջոց կալանքի փոխարեն համակցված կիրառվել են այլընտրանքային խափանման միջոցներ՝ տնային կալանքը՝ 3 (երեք) ամիս ժամկետով և բացակայելու արգելքը⁷:

Վճռաբեկ դատարանի հիմնավորումները և եզրահանգումը.

13. Սույն վարույթով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված իրավական հարցը հետևյալն է. արդյո՞ք ապահովվել է Ա.Մակարյանի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու վարույթի արդարացիությունը:

14. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Վարույթն իրականացնող մարմինը չի ընդունում պաշտպանից մեղադրյալի հրաժարվելը կամ անհապաղ միջոցներ է ձեռնարկում վարույթին պաշտպանի մասնակցությունն ապահովելու համար, եթե՝

1) մեղադրյալի համար դժվար է ինքնուրույն պաշտպանվել հոգեկան, մրավոր կամ ֆիզիկական առողջության խնդիր ունենալու պատճառով. (...)»:

Նույն օրենսգրքի 212-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «1. (...) [Հ]ոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի մասնակցությամբ քննչական գործողության կատարմանը ներգրավվում է Կատավարության սահմանած կարգով որակավորված հոգեբան: (...)»:

14.1. Մեջբերված դատավարական դրույթները նպատակ են հետապնդում ներպետական օրենսդրությունը միջազգային չափանիշերին համապատասխանեցնելու և առավելագույնս երաշխավորելու հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի լավագույն շահերը: Խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է նրան, որ եթե մեղադրյալի համար դժվար է ինքնուրույն պաշտպանվել՝

⁶ Տե՛ս վարույթի նյութեր, հատոր 3, թերթեր 43-49:

⁷ Տե՛ս www.datalex.am Դատական տեղեկատվական համակարգ, թիվ ԿԴ/0730/01/23 քրեական գործը:

հոգեկան, մտավոր կամ ֆիզիկական առողջության խնդիր ունենալու պատճառով, ապա վարույթն իրականացնող մարմնից պահանջվում է միջոցներ ձեռնարկել վարույթին պաշտպանի պարտադիր մասնակցությունն ապահովելու համար: Դա նշանակում է, որ անձի մոտ հոգեկան առողջության խնդրի առկայության մասին տեղեկատվության ի հայտ գալն ինքնին պահանջում է, որ վարույթի ընթացքում ինքնուրույն պաշտպանվելու հնարավորությունը ենթարկվի պարտադիր ստուգման, և ինքնուրույն պաշտպանվելու անհնարինությունը հաստատվելու դեպքում միջոցներ ձեռնարկվի վարույթին պաշտպանի մասնակցությունն ապահովելու ուղղությամբ: Ընդ որում, պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր դարձնող այս կանոնը գործում է նաև այն դեպքում, երբ մեղադրյալը հրաժարվում է պաշտպանից: Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ, պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր դարձնող վերջին կարգավորումը հավասարապես վերաբերում է նաև պաշտպանի բացակայությամբ վարույթը շարունակելու մեղադրյալի կամահայտնության դեպքին:

Բացի այդ, քննչական գործողությունների կատարման որոշ ընդհանուր կանոններ ևս առանձնահատուկ երաշխիքներ են նախատեսում հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձանց համար: Մասնավորապես՝ հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի մասնակցությամբ կատարվող ցանկացած քննչական գործողությանը պարտադիր ներգրավվում է հոգեբան:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ վերոնշյալ հավելյալ երաշխիքը սահմանելիս, օրենսդիրը որպես չափանիշ է ընդունել ոչ թե անձի վարությանին կարգավիճակը, այլ նրան բնութագրող և մյուսներից տարբերակող օբյեկտիվ այլ հատկանիշ: Հոգեբանի ներգրավումը քրեական վարույթում մասնավոր շահերի կարևորմանն ուղղված էական գործոն է, քանի որ հոգեբանն իր գիտելիքներով ու ունակություններով կարող է առավել արդյունավետ նպաստել վերոնշյալ անձանց իրավունքների պաշտպանությանը: Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ այս խոցելի խմբին պատկանող անձի մասնակցությամբ կատարվող քննչական գործողությանը հոգեբան ներգրավելու էությունն ու նշանակությունը սկզբունքորեն ենթադրում է, որ քրեական դատավարությունում հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի լավագույն շահն առավելագույնս ապահովելու նպատակով, դատական վարույթին անխուսափելիորեն պետք է երաշխավորվի **ըստ**

անհրաժեշտության հոգեբանի մասնակցություն: Հարկ է ընդգծել, որ առաջադրվող հայեցակարգը չի ենթադրում դատական ողջ վարույթին հոգեբանի մասնակցության պարտադիրություն, քանզի հոգեբանի մասնակցությունն ինքնանպատակ չէ և անհրաժեշտաբար պետք է զուգորդվի վերոնշյալ անձանց իրավունքների առավել արդյունավետ պաշտպանությանը նպաստելու հրամայականով: Այսինքն, տվյալ դեպքում հետապնդվող նպատակը և գործադրվող միջոցը պետք է գտնվեն ընդհանուր հավասարակշռության մեջ: Հայեցակարգային այս լուծումը ոչ միայն բխում է քրեական դատավարությունում հոգեբանի առաքելությունից, այլ նաև՝ հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձանց կարգավիճակի մասին ընդունված մի շարք միջազգային-իրավական փաստաթղթերի պահանջներից: Մասնավորապես՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության՝ 1991 թվականի դեկտեմբերի 17-ի «Հոգեկան հիվանդների պաշտպանության և հոգեբուժական օգնության բարելավման» թիվ 46/119 բանաձևի 1-ին սկզբունքի 7-րդ մասն ամրագրում է, որ եթե դատարանը կամ իրավասու այլ մարմինը գալիս է այն եզրահանգման, որ հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձն ի վիճակի չէ տնօրինելու իր գործերը, նրա շահերի պաշտպանության նպատակով պետք է ձեռնարկվեն միջոցներ՝ այնքանով, որքանով դա անհրաժեշտ է ու տեղին այդ անձի առողջական վիճակի համար:

15. Սույն վարույթի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ՝

- Ակսել Մակարյանի նկատմամբ հարուցվել է հանրային քրեական հետապնդում և նրան մեղադրանք է ներկայացվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 166-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետով՝ այն արարքի համար, որ նա, մարմնական վնասվածք պատճառելու համար նախապես հարմարեցված առարկայով հարվածներ է հասցրել Ս.Սարգսյանի որովայնի հատվածին՝ վերջինիս առողջությանը պատճառելով կյանքի համար վտանգավոր ծանր մարմնական վնասվածք⁸,

- Ա.Մակարյանն ունեցել է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք՝ «թեթև մտավոր հետամնացության» պատճառով, ընդ որում, հիմքում դրվել է «Երևանի բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության եզրակացությունը⁹: Բացի այդ, «Սուրբ Գրիգոր

⁸ Տե՛ս սույն որոշման 7-րդ կետը:

⁹ Տե՛ս սույն որոշման 8-րդ կետը:

Լուսավորիչ բժշկական կենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերության մանկական հոգեբուժական դիսպանսերում կազմված բժշկական եզրակացության համաձայն՝ Ա.Մակարյանը 2020 թվականի մարտի 13-ի ենթարկվել է գննության և նրա մոտ ախտորոշվել է «չափավոր մտավոր հետամնացություն» և «վարքի խանգարում»¹⁰,

- Ա.Մակարյանի նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությամբ անցկացված դատալսման ընթացքում նախագահող դատավորը, ստանալով պաշտպանի բացակայությամբ դատական նիստը շարունակելու մեղադրյալի համաձայնությունը, շարունակել է դատական նիստը¹¹, եզրափակիչ դատական ակտով հաստատված է համարել մեղադրյալի կողմից իրեն վերագրվող հանցանքը կատարելու հիմնավոր կասկածն ու խափանման միջոց կիրառելու անհրաժեշտությունը: Արդյունքում, գնահատելով հետապնդվող նպատակին միջնորդվող խափանման միջոցի պիտանելիությունը՝ Առաջին ատյանի դատարանը եզրահանգել է, որ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությունը ենթակա է բավարարման¹²,

- հատուկ վերանայման բողոքի քննության արդյունքում, Վերաքննիչ դատարանն իրավաչափ է դիտարկել պաշտպանի բացակայությամբ խափանման միջոց կիրառելու վարույթի անցկացումը՝ արձանագրելով, որ դատական նիստի ժամանակի մասին պատշաճ ծանուցված պաշտպան Ա.Հակոբյանը չի ներկայացել և նրա բացակայությամբ վարույթն իրականացվել է մեղադրյալի համաձայնությամբ: Ընդ որում, արձանագրվել է, որ օրենսդիրն այս վարույթին պաշտպանի պարտադիր մասնակցության կարգավորում չի նախատեսել: Վերաքննիչ դատարանը նաև փաստել է, որ ներկայացված նյութերում առկա չէ մեղադրյալի հոգեկան առողջության վիճակին վերաբերող փորձագիտական եզրակացություն, որով կփաստվեր, որ վերջինս չի կարող մասնակցել դատաքննչական գործողություններին, միաժամանակ վարույթի նյութերում առկա բժշկական եզրակացությունը, ըստ էության, դիտարկվել է որպես այս հարցում ոչ պիտանի փաստական տվյալ¹³:

¹⁰ Տե՛ս նույն տեղում:

¹¹ Տե՛ս սույն որոշման 9-րդ կետը:

¹² Տե՛ս սույն որոշման 10-րդ կետը:

¹³ Տե՛ս սույն որոշման 11-րդ կետը:

16. Նախորդ կետում մեջբերված փաստական հանգամանքները գնահատելով սույն որոշման 14.1-րդ կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ըստ խափանման միջոց կիրառելու միջնորդության հիմնավորվածությունը հաստատող նյութերի, Ա.Մակարյանը՝ «թեթև հետամնացություն» ախտանիշով պայմանավորված ունեցել է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք, իսկ «Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ բժշկական կենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերության մանկական հոգեբուժական դիսպանսերում կազմված բժշկական եզրակացության համաձայն՝ նրա մոտ ախտորոշվել է «չափավոր մտավոր հետամնացություն» և «վարքի խանգարում»: Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ, մեղադրյալ Ա.Մակարյանի հոգեկան առողջության վերաբերյալ նշված տվյալների առկայությունը վկայում է, որ նրա համար ողջամտորեն դժվար է լինելու ինքնուրույն իրականացնել պաշտպանության իր իրավունքը, ուստի, քրեադատավարական օրենսդրության ուղղակի պահանջի ուժով մեղադրյալ Ա.Մակարյանի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու վարույթին պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր է: Այսինքն, օրենսդրական կարգավորումներից չբխող է Վերաքննիչ դատարանի դիրքորոշումն այն մասին, որ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու միջնորդության քննարկմանը պաշտպանի պարտադիր մասնակցության պահանջ նախատեսված չէ:

Անդրադառնալով պաշտպանի բացակայությամբ վարույթը շարունակելու մեղադրյալի կամահայտնությանը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ամեն դեպքում, Առաջին ատյանի դատարանն իր տրամադրության տակ ունենալով մեղադրյալ Ա.Մակարյանի հոգեկան առողջության վերաբերյալ հիշյալ տվյալները, պետք է գնահատեր, թե արդյո՞ք մեղադրյալն առանց դժվարությունների կարող էր ինքնուրույն պաշտպանվել:

Ընդհանրացնելով կատարված վերլուծությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վարույթով դատական նիստին պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր է, ուստի տվյալ դատական նիստին պաշտպան Ա.Հակոբյանի չներկայանալու պայմաններում Առաջին ատյանի դատարանը պետք է միջոցներ ձեռնարկեր այդ նիստում նրան այլ պաշտպանով փոխարինելու

ուղղությամբ, իսկ անհնարինության դեպքում՝ դատական նիստը հետաձգել¹⁴: Նշվածով փոխկապակցված հարկ է արձանագրել, որ բողոքաբերի՝ դատական նիստին հարգելի պատճառներով չներկայանալու փաստարկին անդրադառնալու իրավական անհրաժեշտությունը բացակայում է՝ պայմանավորված սույն վարույթով պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր դարձնող հիմքի առկայությամբ:

Ինչ վերաբերում է հոգեկան առողջության վիճակին վերաբերող փորձագիտական եզրակացության բացակայության մասին մոտեցմանը, հարկ է նկատել, որ Վերաքննիչ դատարանը սահմանել է լրացուցիչ պահանջ, քանզի մեղադրյալի մոտ հոգեկան առողջության խնդիրների առկայության հաստատումն **ինքնին** ներառված չէ օրենսդրությամբ սպառիչ թվարկված այն հանգամանքների շարքում, որոնք կարող են հաստատվել միայն փորձագետի եզրակացությունը նախապես ստանալով և հետազոտելով¹⁵: Այսինքն՝ անկախ նրանից, թե վարույթի նյութերում մեղադրյալի հոգեկան առողջության վերաբերյալ առկա է բժշկական, թե փորձագիտական եզրակացություն, վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է քննարկի խնդրո առարկա հիմքով վարույթին պաշտպանի պարտադիր մասնակցության հարցը: Ավելին, հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձի դեպքում անհրաժեշտ է ոչ թե վարույթային գործողությանը մասնակցելու անկարողության, ինչպես արձանագրել է Վերաքննիչ դատարանը, այլ պաշտպանության իրավունքի ինքնուրույն իրականացման դժվարության հավաստիությունը: Այս համատեքստում հարկ է փաստել նաև, որ Ա.Մակարյանի հոգեկան առողջության վիճակի վերաբերյալ փաստաթղթերից մեկի հիմքում դրվել է «Երևանի բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության եզրակացությունը:

16.1. Վերոգրյալից բացի հարկ է նկատել, որ Առաջին ատյանի դատարանն առհասարակ քննարկման առարկա չի դարձրել Ա.Մակարյանի՝ իր իրավունքների առավել արդյունավետ պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով հոգեբան ներգրավելու անհրաժեշտությունը: Այստեղ Վճռաբեկ դատարանը ելնում է այն նկատառումներից, որոնք հիմք են հանդիսացել հոգեկան առողջության խնդիր

¹⁴ Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 273-րդ հոդվածի 3-րդ մասը:

¹⁵ Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 107-րդ հոդված:

ունեցող անձի մասնակցությամբ քննչական գործողության կատարմանը հոգեբան ներգրավելու պահանջի նախատեսման համար և դրանք վերաբերելի մասով (*mutatis mutandis*) դատական վարույթի նկատմամբ տարածելու անհրաժեշտությունից: Վարույթին հոգեբան ներգրավելու անհրաժեշտության հարցի քննարկման օգտին է խոսում նաև մինչդատական վարույթում մեղադրյալի մասնակցությամբ կատարված վարույթային գործողություններին հոգեբան ներգրավված լինելը¹⁶:

17. Ընդհանրացնելով կատարված վերլուծությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ չի ապահովվել Ա.Մակարյանի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու վարույթի արդարացիությունը:

18. Անփոփելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն վարույթով Առաջին ատյանի դատարանը՝ դատական ակտ կայացնելիս, իսկ Վերաքննիչ դատարանը՝ Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտն անփոփոխ թողնելով, թույլ են տվել դատական սխալ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 15-րդ հոդվածով սահմանված սկզբունքի խախտում, ինչը նույն օրենսգրքի 362-րդ հոդվածի համաձայն, հիմք է ստորադաս դատարանի դատական ակտը բեկանելու համար: Սակայն, հաշվի առնելով սույն որոշումը կայացնելու պահին մինչդատական վարույթն ավարտված և քրեական գործն ըստ էության քննության առնելու համար Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան ուղարկված լինելն ու այն, որ Ա.Մակարյանի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցի վերաբերյալ կայացվել է նոր որոշում¹⁷, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը բեկանելու իրավական հնարավորությունը բացակայում է: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումը պետք է թողնել անփոփոխ՝ հիմք ընդունելով սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները: Մինչնույն ժամանակ, հիմք ընդունելով արձանագրված խախտման բնույթը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պետք է սույն վարույթով ճանաչել մեղադրյալ Ա.Մակարյանի իրավունքի խախտման փաստը:

¹⁶ Տե՛ս վարույթի նյութեր, հատոր 1:

¹⁷ Տե՛ս սույն որոշման 12-րդ կետը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 162-րդ, 163-րդ և 171-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ, 33-րդ, 34-րդ, 264-րդ, 281-րդ, 352-րդ, 359-րդ, 361-363-րդ և 400-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Ճանաչել մեղադրյալ Ակսել Դավիթի Մակարյանի իրավունքի խախտման փաստը:

2. Մեղադրյալ Ակսել Դավիթի Մակարյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2023 թվականի դեկտեմբերի 15-ի որոշումը թողնել անփոփոխ՝ հիմք ընդունելով Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացնելու օրը:

Նախագահող՝ _____ Հ.ԱՄԱՏՐՅԱՆ

Դատավորներ՝ _____ Հ.ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

_____ Լ.ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ

_____ Ա.ՊՈՂՈՍՅԱՆ